

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Станіславської Катерини Ігорівни, доктора мистецтвознавства, професора, професора кафедри музичного виховання Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого на дисертацію **Білої Валерії Ігорівни «Еволюція сюрреалізму у візуальній культурі: естетичні практики та технологічні трансформації»**, подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

1. Актуальність теми дослідження.

Феномен сюрреалізму в культурі ХХ століття полягає в тому, що він вийшов далеко за межі окремого художнього напрямку й перетворився на особливий спосіб мислення та бачення реальності. Сюрреалізм не просто запропонував нову естетику – він радикально переглянув самі механізми творчості, висунувши на перший план несвідоме, підсвідоме, випадковість, сон, парадокс як повноцінні джерела смислу. В умовах кризи раціоналістичних моделей світу й недовіри до прогресу як лінійного руху вперед сюрреалізм став культурною відповіддю на досвід руйнування – відповіддю, що не прагнула впорядкувати хаос, а навчилася з ним співіснувати.

У ХХ столітті сюрреалізм проявив себе як міждисциплінарний феномен, охопивши літературу, образотворче мистецтво, театр, кіно, фотографію, дизайн, масову культуру. Його сила полягала в здатності поєднувати інтелектуальну рефлексію з ірраціональним досвідом, політичний жест – з поетичною грою, серйозну критику буржуазної свідомості – з гумором, абсурдом і провокацією. Саме тому сюрреалізм виявився не замкненою течією, а відкритою системою, що породжувала численні варіації, відгалуження й індивідуальні авторські стратегії.

У XXI столітті принципи сюрреалізму активно функціонують у сучасних культурних практиках. Візуальна культура цифрової епохи (меми, колажі, штучно згенеровані образи, гібридні медіаформати тощо) значною мірою відтворює сюрреалістичну логіку зіставлення несумісного, гри з реальністю та симуляцією, розмивання кордонів між сном, уявою й повсякденністю. Сучасні форми сюрреалізму часто позбавлені програмності й маніфестарності, але зберігають головне: підрив очевидного, сумнів у стабільності значень, увагу до підсвідомих структур мислення.

Актуальність вивчення сюрреалізму сьогодні зумовлена не лише його історичною значущістю, а й здатністю слугувати аналітичним інструментом для розуміння сучасної культури. У світі, де реальність дедалі більше фрагментується, де інформаційний потік часто має абсурдний, хаотичний характер, сюрреалізм допомагає осмислити механізми цієї фрагментації, виявити культурні симптоми епохи. Він дає мову для опису досвіду нестабільності, тривоги, втрати цілісних наративів – і водночас відкриває простір для гри, іронії та творчого опору.

Таким чином, феномен сюрреалізму полягає в його здатності постійно оновлюватися, змінювати форми, але не втрачати критичного потенціалу. Його вивчення сьогодні є важливим не лише для реконструкції історії мистецтва XX століття, а й для глибшого розуміння культурних процесів XXI століття, у яких ірраціональне, парадоксальне, «сновидне», віртуальне стають ключовими способами осмислення світу.

У контексті зазначеного представлена дисертація безперечно на часі, адже авторка розмірковує над більшістю з цих питань.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Наукова новизна роботи презентує концептуалізацію головної дефініції дослідження – моделей сюрреалістичного у візуальних і аудіовізуальних формах сучасної культури: авторка простежує естетично-еволюційні засади та адаптивні механізми сюрреалістичних стратегій у традиційних та новітніх

жанроформах; типологізує та характеризує естетичні ознаки неосюрреалізму, массяюрреалізму, попсяюрреалізму, залучаючи широку джерельну базу.

Дисертація безперечно доповнює новими результатами сферу української культурології, медіалогії, мистецтвознавства, кінознавства, дизайну.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення роботи полягає в простеженні й обґрунтуванні суттєвих аспектів розвитку й функціонування сюрреалістичних тенденцій у сучасній культурі, що накреслює видимі перспективи для подальших наукових досліджень, зокрема міждисциплінарного спрямування.

Практичне значення полягає в можливості використання результатів і висновків дисертації в навчальному процесі ЗВО гуманітарного та мистецького спрямувань, у професійній діяльності фахівців мистецтвознавчої експертизи, аудіовізуального та фотомистецтва, у сфері медіаосвіти та медіадизайну.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова обґрунтованість основних положень і висновків дисертації обумовлена глибоким опрацюванням теоретичних джерел (понад 2/3 зі списку використаної літератури становлять іншомовні видання), достовірністю наведених даних, доведеною самостійністю виконання дослідження, емпіричною перевіркою теоретичних і прогностичних тверджень.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

У процесі наукового пошуку авторкою використано міждисциплінарний комплекс теоретичних та емпіричних підходів і методів, відповідних дослідницькому вектору теми. Дисертантка дотримувалася системного й комплексного принципу поліметодології, залучивши

теоретико-аналітичний, історико-культурний, типологічний, компаративний, семіотичний, герменевтичний та інші методи й підходи.

Методологічне підґрунтя дисертації становлять праці, теорії, концепції зарубіжних і українських дослідників, які уможливили науковий пошук щодо функціонування й трансформації сюрреалістичних проявів і стратегій в умовах сучасної культури.

Обрана методологія є доречною і переконливою. Поставлені наукові завдання виконані в повному обсязі.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Результати дисертації пройшли апробацію на 5 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Представлено 8 наукових публікацій, з яких 3 статті в наукових фахових виданнях України, 5 праць апробаційного характеру. Виклад основних результатів дисертації у наукових публікаціях є достатньо повним.

7. Структура та зміст дисертації.

Структура дисертації є стрункою і логічною: вступ, три розділи (7 підрозділів) із висновками до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (зокрема ілюстровані). Зміст дисертації розкривається послідовно й системно, від загального до часткового. Висновки свідчать про досягнення мети і розв'язання поставлених завдань.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. На с. 42 авторка пише: *«Символізм, який є відображенням сюрреалізму, базується на ідеї інтерпретації реальності в межах художнього сприйняття»* (курсив мій. – К. С.). Чи завжди сюрреалістична візуальність є символічною?

2. Міркуючи щодо місії митця-сюрреаліста, п. Валерія пише: «Призначення сюрреалізму полягає в критичному розгляді понять реальності та нереальності, розуму та ірраціональності...» (с. 63). Формулювання «призначення полягає в критичному розгляді» щодо мистецтва загалом і сюрреалізму зокрема видається мені дещо імперативним і проблематичним. Воно приписує сюрреалізму чітко окреслену, раціонально сформульовану мету, тоді як сам цей художній рух принципово спрямований на підірив ідеї наперед заданих цілей та однозначних смислів. Говорити про «призначення сюрреалізму як про критичний розгляд» означає раціоналізувати явище, що свідомо працює проти раціоналізації. На мій погляд, коректніше розглядати сюрреалізм як поле художніх стратегій і досвідів, у межах яких критичний ефект може виникати, але не як наперед визначена мета, а як побічний результат зіткнення образів, психічних процесів і культурних контекстів.

3. Одним із принципів сюрреалістичної естетики дисертантка називає «специфічний гумор» (с. 91). Декілька коротких запитань щодо цього. Чи можна говорити про внутрішню типологію сюрреалістичного гумору (чорний, абсурдний, іронічний, гротесковий тощо)? Чи можна говорити про сюрреалістичний гумор як форму елітарного коду, зрозумілого лише підготовленому реципієнту? Чи не маскує гумор у сюрреалізмі травматичний досвід епохи? У цих запитаннях уже «миготять» певні відповіді, і так, про гумор у сюрреалізмі можна написати окреме дослідження, проте цікаво почути стислу думку Валерії Ігорівни щодо цього.

10. Загальний висновок і оцінка дисертації.

Дисертація Білої В. І. «Еволюція сюрреалізму у візуальній культурі: естетичні практики та технологічні трансформації» є завершеним, самостійним, актуальним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні відповідно до вимог «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

№ 44 (зі змінами), а її авторка Біла Валерія Ігорівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного виховання
Київського національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

К. І. Станіславська

Підпис *К. І. Станіславської*
ЗАСВІДЧУЮ

**ПРОВІДНИЙ ІНЖЕНЕР
ВІДДІЛУ КАДРІВ**

Школяр Володимир